

нібы глядзіш на яе з вышыні,/ з гэтага магутнага,/ чорнага, навальнічнага крыла. Так, пажадана было б акцэнтаваць словы *усё, паменшыла, вёска, маленькай, вышыні*, дадаць паўзу пасля аднароднага элемента – прыметніка *чорнага*.

Адлюстраванне эмацыянальнай афарбоўкі ўрыўкаў, настрой якіх змяняецца на працягу апісання прыроднай з’явы, у прыватнасці навальніцы, характарызавалася недастатковай разнастайнасцю сваіх рэсурсаў. Частка школьнікаў не дасягала паслядоўнасці і выразнасці ў дынамічным размеркаванні сілы голасу і належным выкарыстанні тэмпу маўлення для перадачы адпаведнага стану і настраёвага фону. Гэта праяўлялася ў неадэкватным апісанай сітуацыі агучванні матэрыялу. Напрыклад, наступны урывак: *А адтуль/ чорным крылом/ разгортвалася навальніца.// І перад ёй усё заціхала,/ неяк паспешна, быццам захопленae знянацку,// нават паменшалі хвалі на тугаватай роўнядзі калосся. І нідзе/ ні душы. У большасці выпадкаў (65,2 % прачытанняў) выконваўся гучна, што не адпавядае зместу і эмацыянальнай афарбоўцы дадзенага кантэксту.*

Аналіз матэрыялаў эксперыменту вымушае прызнаць неабходнасць дадатковага ўдасканалення працы над партытурным аналізам гукавога боку выказванняў і дае магчымасць канкрэтызаваць склад тых уменняў, да развіцця якіх павінна павялічвацца ўвага пры навучанні школьнікаў выразнай інтанацыі. Важна пры гэтым браць пад ўвагу, што працу над інтанаваннем мэтазгодна арганізоўваць на ўсіх этапах і ступенях навучальнага працэсу, а інтанацыю разглядаць як комплексны феномен ва ўсёй разнастайнасці яе кампанентаў. Не менш значна спалучаць развіццё эмацыянальнай выразнасці маўлення з выхаваннем моўнага густу, фарміраваннем пачуццёвага патэнцыялу школьнікаў.

ВОБРАЗ БРАТЧЫКА-ХРЫСТА Ў РАМАНЕ У. КАРАТКЕВІЧА «ХРЫСТОС ПРЫЗЯМЛІЎСЯ Ў ГАРОДНІ»

І. В. Макарэвіч

Па асэнсаванні біблейскага матэрыялу раман У. Караткевіча «Хрыстос прыязмліўся ў Гародні» займае асаблівае і значнае месца ў беларускай літаратуры. Мастацкая сістэма рамана насычана цытатамі і эпиграфамі, аллюзіямі і рэмінісцэнцыямі, якія, як адзначае Е. Лявонава, «адсылаюць да твораў розных эпох і народаў і, павышаючы агульны філасофска-этычны і эстэтычны патэнцыял кнігі, вымагаюць ад чытача інтэнсіфікацыі яго асацыятыўных здольнасцей» [3, с. 44]. Дабро і зло, каханне і нянавісць, пачварлівае і ўзвышанае, жыццё і смерць не проста

суіснуюць на старонках рамана, але і актыўна ўзаемадзейнічаюць, утвараючы універсальны кантэкст індывідуальнага і агульначалавечага светапогляду. Падобная інтэрпрэтацыя Бібліі ў сучасным кантэксце прапанавана ў раманах Э. Рэнана «Жыццё Ісуса», Г. Гаўптмана «Юрод у Хрысце Эмануіль Квінт», Г. Панаса «Евангелле ад Іуды». Такім чынам, раман У. Караткевіча «Хрыстос прыязмліўся ў Гародні» арганічна ўвайшоў у кантэкст сусветнай літаратуры.

«Быў ён не такі ўжо і малады, год трыццаць пяць, але дужа моцны і на галаву вышэй за ўсіх. Твар нейкі не такі і, як тыя людзі мне казалі, смешнаваты, бровы густыя і доўгія, зубы надзіва белыя. Леся пояса ў яго вісеў корд у бліскучых піхвах. Бліскучых, але танных, бо гэта не было срэбра» [1; 6, с. 12]. Гэта першая сустрэча чытача з Юрасём Братчыкам. Ужо з першых радкоў аўтар надзяляе свайго героя знешняй выключнасцю (залатыя валасы і на дзіва вялікія, з нечалавечай самотай вочы), адначасова падкрэслівае і яго зямную сутнасць. Але ў той жа час вылучае яго сярод іншых людзей нейкай прытоенай у ім існасцю. Аўтар не тлумачыць што гэта за чалавек і адкуль ён ўзяўся, пасланнік ён Д'ябла ці Бога, ён не мае нават імя. Усё гэта аўтар робіць для таго, каб заінтрыгаваць чытача, даць яму магчымасць самому разважаць і рабіць пэўныя высновы. А таксама, каб надаць пэўную сакральнасць падзеям, якія разгортваюцца на старонках рамана. Далей аўтар уключае Братчыка ў групу вандроўных акцёраў. «Ішоў, калі разабрацца, самы сапраўдны зброд: аматары выпіць, пад'есці, пераначаваць у чужой адрыве, калі гаспадара няма дома. Ішлі камедыянты, махляры, круцялі, лабятрасы, дагоднікі свайму чэраву, гарэзнікі, насмешнікі. На тварах іхніх былі посныя, добрапрыстойныя, набожныя міны – і гэта было недарэчна і смешна... а перад імі ішоў чалавек.

З цяроўным вянецом на лбе» [1; 6, с. 66]. На фоне гэткай кампаніі галоўны герой узвышаецца і вылучаецца з натоўпу. Каб падкрэсліць выключнасць і трагічнасць Юрася Братчыка, аўтар надзяляе яго галоўным атрыбутам пакутніцкага шляху Хрыста – цяроўным вянецом. Чытач з самага пачатку ведае, што за Хрыста, па збегу абставін, прынялі вандроўнага акцёра, недавучанага студэнта, таму ён успрымае гэты вобраз без усялякай сакральнасці.

У аснове рамана У. Караткевіча, як і ў творах шматлікіх еўрапейскіх інтэрпрэтатараў Бібліі, знаходзіцца гісторыя Хрыста і дванаццаці яго апосталаў, вакол яе сцягнуты ўсе сюжэтныя перыпетыі твора. Братчык-Хрыстос і ягоныя апосталы пэўным чынам паўтараюць біблейскія падзеі: Братчык збірае вучняў, корміць галодных «пяццю хлябамі» і «дзвюма рыбамі» (раздаў людзям запасы з крамаў хлебніка і рыбніка), абуджае ў

душах людзей надзею, абараняе грэшніцу Марыю Магдаліну, ідзе на сваю Галгофу. Аднак усе ягоныя дзеянні вельмі прыземленыя, у іх не назіраецца ніякага цуду і тым больш сакральнасці. Калі, напрыклад, Г. Гаўптман напрыканцы свайго рамана «Юрод у Хрысце Эмануіль Квінт» імкнецца забытаць чытача і не дае прамога адказу на пытанне, хто перад намі, Юрод Эмануіль Квінт ці сапраўдны Хрыстос, які прыняў ягонае аблічча, то У. Караткевіч ледзь не кожным радком падкрэслівае зямную, чалавечую сутнасць свайго героя: «Не было цудаў. І былі цуды. І не быў ён Бог, а быў чалавек» [1; 6, с. 6]. Беларускі пісьменнік не імкнецца надаць свайму герою звышчалавечыя рысы, нават пасля ўзыходжання яго на Галгофу. У канву біблейскіх падзей У. Караткевіч уплятае прыгодніцкія моманты, сітуацыі, падзеі, якія ўласцівыя для твораў А. Дзюма і Г. Сянкевіча. У рамане ёсць таксама любоўны трохкутнік (Марыя Крывіц-Братчык-Анея), гераічная барацьба з татарамі і перамога над імі. Як адзначае В. Супа, Братчык «шмат разоў пазбягае смерці, і, нарэшце, як героі «Кандыда» Вальтэра знаходзіць выратаванне на маленькім хутары, а сэнс жыцця ў працы і сямейным шчасці» [5, с. 166].

А. Нямцу падкрэсліў, што «версія беларускага пісьменніка не з'яўляецца чарговым «прыземленым» пераказам Новага завету, ідэі і вобразы якога фармальна збліжаюцца з духоўнымі запытамі іншай сацыякультурнай эпохі; героі рамана нібы «перапісваюць» агульнавядомы лёс евангельскіх персанажаў, напаўняюць іх кананізаваныя характарыстыкі зразумелымі і блізкімі простаму народу чалавечым сэнсам, пакутамі, надзеямі і расчараваннямі. Найбольш ёміста і шматпланавая гэта прасочваецца на гісторыі «абагаўлення» галоўнага персанажа і яго сяброў» [4, с. 174].

Караткевічаўскі Хрыстос нараджаецца не з кананічнага тэксту і нават не з апакрыфічнага, а з прыдуманнага аўтарам «Евангелля ад Іуды». Апавядальнік разам з Іудам, адным з апосталаў лжэ-Хрыста, які «будучы на схіле дзён, рыхтуючыся да агульнай чашы чалавечай» [1; 6, с. 5], вырашылі расказаць гісторыю пра Юрася Братчыка.

Хрыстос ідзе па беларускай зямлі. Ён дапамагае людзям у цяжкім зямным жыцці. Дае ім надзею на лепшую будучыню і веру ў тое, што не ўсе навокал ворагі, не ўсе імкнуцца іх прынізіць і зняважыць. Юрась Братчык стаў сапраўдным заступнікам народа, змагаром за яго шчасце. Паступова ён пачынае ўсведамляць неабходнасць сваёй ролі. Імкнучыся зразумець сутнасць свабоды і пазнаць ісціну, ён ставіць перад сабой шматлікія пытанні, на якія хоча знайсці адказы ў Святых Кнігах. Аднак ён не знаходзіць адказы на гэтыя пытанні ў Святым Пісанні. Знайсці іх можна толькі ў сваёй галаве. Пасля доўгіх разважанняў Братчык пачынае

адчуваць непарыўную еднасць з народамі. У гэты момант ён зразумеў, што будзе рабіць далей, і тады спакой і ўпэўненасць апанавалі ягоную душу.

Хрыстос У. Караткевіча, як адзначае В. Супа, «гэта грамадскі дзеяч, рэвалюцыянер, абаронца простага народа, змагар за волю, справядлівасць і роўнасць, які карае багатых» [5, с. 168]. Менавіта такі вобраз быў створаны на старонках многіх раманаў сусветнай літаратуры. Беларускі Хрыстос вельмі арганічна ўпісваецца ў кантэкст гэтых вобразаў. Далучэнне да Бібліі і да сусветнай літаратуры ў гэтым выпадку прывяло да стварэння арыгінальнага твора, які вызначаецца глыбокім зместам і глыбокім падтэкстам.

Юрась Братчык – выключная асоба. Ён шмат пабачыў у жыцці, шмат зразумеў, сустрэкаўся на ягоным жыццёвым шляху голад і холад. Ягоны розум, духоўны патэнцыял, міласэрнасць, маральная адказнасць і першапачаткова, яшчэ не зразумелая ім, прытоеная, але сапраўдная любоў да свайго народа дапамагаюць яму ў складаных жыццёвых перыпетыях знаходзіць адзіна правільны кірунак.

Дамінантай эстэтычнага пошуку пісьменніка, на думку В. Локун, з’яўляецца «высокая маральнасць, вера ў адраджэнне душы чалавечай» [2, с. 102]. І калі аўтар, кіруючыся гэтай мэтай, ператварае былога шкаляра, які быў выгнаны з Мірскага калегіума «за памяркоўнасць, спагаду і сумненні ў веры» [1; 6, с. 32], валацугу-акцёра ў Хрыста, то ён «не мае на мэце з Чалавека зрабіць Святога, а наадварот – ачалавечыць рэлігію, зрабіць Бога даступным народу, ператварыць яго ў заступніка народнага» [2, с. 102].

Паступова светапогляд Юрася Братчыка мяняецца. Яго душу пачынае кранаць тое, да чаго ён раней ставіўся абыякава. Пасля душэўнага яднання Хрыста з народамі пісьменнік імкнецца наблізіць Братчыка да евангельскага Хрыста. Гэта пачынаецца з вывучэння Братчыкам Новага завету: «І ў тую ноч сеў ён вывучаць святыя кнігі... Цяпер яму трэба было ведаць гэта. Ён быў – Хрыстос. І адсюль ён павінен быў чэрпаць нормы сваіх паводзін» [1; 6, с. 168–169]. Так нарадзіўся «сялянскі Хрыстос», якога з даўняга часу чакала не адно пакаленне людзей. Такім чынам, як адзначае В. Локун пісьменнік «прыходзіць да вызначэння ісціны біблейскай, хрысціянскай як ісціны народнай» [2, с. 104]. Хрыстос можна ідзе на смерць, ідзе як пакутнік, як герой, як Хрыстос-Чалавек, проста як Чалавек, дадаючы да мук людскіх і свае мукі, і сваё жыццё.

Па сваёй прыродзе Братчык філосаф і аптыміст. Нягледзячы на ўсе выпрабаванні лёсу, ён застаецца, верным сваёй справе і сваёй надзеі на чалавечнае ў чалавеку. Ён упэўнены, што «і ў самых цёмных душах неўсвядомлена жыве справядлівасць» [1; 6, с. 100].

Братчык на працягу ўсяго цярністага шляху робіць выбар, адпаведны менавіта Боскай задуме. Ідзе шляхам евангельскага Хрыста, але праходзіць уласным пакутніцкім шляхам. Братчык – Хрыстос гэта прадстаўнік менавіта беларускай зямлі і беларускага народа, які за шчасце свайго народа згодны не толькі аддаць сваё жыццё, але і здрадзіць небу.

Сёння да біблейскіх вобразаў, да пераасэнсавання Евангелля звяртаюцца многія беларускія пісьменнікі. Яны развіваюць традыцыі У. Караткевіча, бо, як правіла, «надаюць біблейскім матывам адценне надзённасці, акцэнтуюць актуальнасць Кнігі Кніг для сённяшняга чалавека і для чалавека наогул» [3, с. 71].

Літаратура

1. *Караткевіч У.* Зб. Тв.: У 8 т. Т. 6. Мн.: Мастацкая літаратура, 1990. 494 с.
2. *Локун В.* Маральна-філасофскія пошукі бел. ваеннай і гістарычнай прозы 50–60-я гг. Мн.: Навука і тэхніка, 1995. 109 с.
3. *Лявонава Е.* Беларуская літ. XX ст. і еўрапейскі літаратурны вопыт: Дапаможнік для студэнтаў філал. фак. Мн.: БДУ, 2002. 130 с.
4. *Нямцу А.* Новый Завет и мировая литература. Черновцы: Черновицкий госуниверситет, 1993. 243 с.
5. *Суна В.* Роман В. Короткевича «Христос приземлился в Городне» в контексте мировой лит. // Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай: Матэрыялы V Міжнароднай навук. канферэнцыі, прысвечанай 80-годдзю БДУ (Мінск 16–18 кастр. 2001 г.): У 3 ч. Ч. 1: Мн.: БДУ, 2001. С. 166–170.

ХАЙКУ КАК МАРГИНАЛЬНЫЙ ЖАНР СОВРЕМЕННОЙ РУССКОЙ ПОЭЗИИ

М. А. Мартысевич

В отечественных литературных энциклопедиях хайку (хокку) определяется как основная форма японской поэзии, жанр, имеющий строгий канон, разработанный в XVII веке поэтом Мацуо Басе. Однако, несмотря на ярко выраженную национальную специфику, в XX веке жанр хайку вышел за границы японской литературы, став поистине мировым. В России классическое японское хайку стало известно в эпоху модерна, на рубеже XIX и XX веков, когда Европа заново «открыла» для себя восточную культуру. Сейчас, на новом рубеже веков, в России вновь возник небывалый интерес к поэзии хайкай. Мы считаем, что целесообразно рассматривать данный жанр как маргинальное явление современной русской поэзии, развивающееся на стыке двух разных культур.